

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора, ректора Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії Шоробури Інни Михайлівни на дисертаційну роботу Коновальчука Івана Івановича «Теоретичні та технологічні засади реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Сучасна освіта супроводжується складними суспільними процесами, що сприяють появі нових феноменів, формуванню інноваційної культури, яка сьогодні розглядається як на рівні закладу або установи, так і на рівні всієї країни. Одним із завдань освітньої політики нашої держави є формування якісно нової системи освіти. Закономірною і обов'язковою умовою успішної реалізації цього завдання є забезпечення випереджального розвитку загальної середньої освіти, головною ознакою якої стає інноваційність. Інноваційність в освітній сфері є принципово важливою відповіддю на виклики сучасності, передбачає гнучкість системи освіти, її відкритість до нового (як у технологічному, так і в світоглядному аспектах), конкурентоспроможність.

Важливо, що інноваційний розвиток сучасного загальноосвітнього навчального закладу – це цілеспрямований і незворотний процес, що забезпечує якісні зміни, перехід загальноосвітнього навчального закладу до нового якісного стану.

Суттєвою перешкодою для інноваційного розвитку сучасних шкіл є недостатня обґрунтованість теоретико-методологічних засад інноваційного розвитку загальноосвітніх навчальних закладів та механізмів реалізації цього процесу. Тому актуальність теми дослідження, яка достатньо компетентно обґрунтована автором, не викликає сумніву. Той факт, що вона виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи Житомирського державного університету імені Івана Франка і спрямована на вдосконалення системи освіти та поліпшення її кадрового забезпечення також свідчить на користь актуальності досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність забезпечені застосуванням методів, що відповідають меті та завданням дослідження, широкою географією публікацій, участі в конференціях різного рівня як в Україні, так і в Російській Федерації, Польщі та Угорщині.

Дисертація І.І. Коновальчука охоплює цілісний процес науково-дослідної роботи, який включає всі її стадії від ідеї, розробки концептуальних основ до реалізації у системі педагогічної освіти, що підтверджують довідки про впровадження у навчальний процес восьми вищих навчальних закладів.

Тема дисертації відповідає суті досліджуваної проблеми, відзначається чіткістю і логічністю. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів та висновків, списку використаних джерел (564 найменування), додатків. Основний текст дисертації викладено на 420 сторінках, що цілком відповідає сучасним вимогам до обсягу і структури докторських дисертацій.

Автор чітко визначив мету, предмет, об'єкт, завдання, методологічні й теоретичні основи дослідження. Огляд роботи та наукових публікацій дослідника дає підстави стверджувати, що матеріал викладений в логічній послідовності, тема дослідження розкрита повністю.

Дисертація І.І.Коновальчука присвячена розв'язанню таких основних завдань: з'ясування стану досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці діяльності загальноосвітніх навчальних закладів; обґрунтування методологічних засад дослідження проблеми реалізації інновацій у ЗНЗ; аналіз понятійно-термінологічного апарату дослідження; визначення й характеристики сутнісних ознак готовності загальноосвітніх навчальних закладах як соціально-педагогічних систем до реалізації інновацій; теоретичне обґрунтування й розробка концептуально-змістової моделі реалізації інновацій у ЗНЗ та технології експертизи, проектування, моніторингу нововведень; аналіз компетентнісної характеристики вчителів як суб'єктів інноваційної діяльності, визначення сутності і структури інноваційної компетентності педагогів та побудови системи її розвитку; експериментальна перевірка ефективності розробленої технології

реалізації інновацій у процесі науково-методичного та консультативного супроводу інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

Щодо першого завдання, зазначимо, що вивчення стану досліджуваної проблеми в педагогічній науці та практиці переконує в актуальності системних нововведень у загальноосвітніх навчальних закладах, що пов'язано з необхідністю модернізації загальної середньої освіти. На основі ретроспективного аналізу еволюції вітчизняної інноватики, теорії та практики реалізації нововведень у загальноосвітніх навчальних закладах виокремлено три етапи розвитку інноваційних процесів у системі середньої освіти.

І.І. Коновальчуком обґрунтовано методологічний базис дослідження. У межах загальнонаукової методології використано евристичні ресурси та інструментарій низки підходів (міждисциплінарний, системний, синергетичний, культурологічний, середовищний, проектний, технологічний).

Дисертантом на рівні конкретно-наукової методології конкретизовано закономірності функціонування інноваційних освітніх процесів.

Відповідно завдання дисертаційного дослідження проаналізовано понятійно-термінологічний апарат. Терміносистему педагогічної інноватики розглянуто як цілісність понять, які в ієрархічній послідовності та взаємозв'язках визначають вихідні позиції вирішення основних теоретичних і практичних завдань щодо організації інноваційного процесу.

Дисертантом інноваційну діяльність визначено як особливу метадіяльність, спрямовану на зміну комплексу особистісних структур педагога як суб'єкта інновацій, що є умовою для освоєння ним нових технологічних засобів професійної діяльності.

Зазначимо, що інноваційний навчальний заклад характеризується в межах дослідження як відкрита соціально-педагогічна система, що постійно оновлюється структурно й функціонально, реагує не тільки на наявні зміни в суспільстві, а прогножуючи їх, стратегічно планує розвиток своїх можливостей для випереджувального вирішення освітніх завдань у процесі суспільних трансформацій. Обґрунтовано, що готовність навчального закладу до реалізації

інновацій визначається сформованістю стратегії інноваційного розвитку, місії, інноваційного середовища й ресурсів інноваційного потенціалу.

Дисертантом з'ясовано, що інноваційність загальноосвітніх закладів є результатом оновлення їх педагогічних систем. Визначено, що інноваційна педагогічна система – це якісно новий рівень функціонування й розвитку традиційної педагогічної системи в результаті зміни її внутрішньої структури, функцій, процесів, що підвищує її відкритість, сприйнятливість до нововведень, здатність до самоорганізації, активність у дослідженні не тільки наявних, але й можливих змін в оточуючому соціальному середовищі, цілеспрямованість постійного пошуку потенційно корисних інновацій та їх реалізацію.

Автором обґрунтовано вихідні засади технологізації процесу реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах. Теоретично обґрунтована та розроблена концептуально-змістова модель технології реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах, відповідно до завдання дисертаційного дослідження, яка відображає мету, теоретико-методологічні засади, послідовність етапів концептуалізації, адаптації, безпосередньої реалізації, активного продуктивного використання і розвитку нововведення та деталізує зміст інноваційних змін у педагогічній системі. На думку І.І. Коновальчука, основне функціональне призначення технології полягає у відтворенні інновацій та забезпеченні можливості їх широкого використання в масовій педагогічній практиці.

Для інформаційно-управлінського й методичного супроводу визначено порядок і процедуру проведення моніторингу ходу й результатів нововведень. Моніторинг інноваційної діяльності загальноосвітнього навчального закладу розглянуто як інформаційно-аналітичну складову інноваційної педагогічної системи, що сприяє управлінню її розвитком на основі збору й аналізу інформації про наявний та ймовірний майбутній стан як самої системи, так і зовнішнього середовища, а також змін, що відбуваються в системі внаслідок реалізації інновацій.

Відповідно до завдання дослідження проаналізовано компетентнісні

характеристики вчителів як суб'єктів інноваційної діяльності, визначено сутність і структуру інноваційної компетентності педагогів. Дисертант зазначає, що інноваційна компетентність педагога як особистісне новоутворення є результатом синтезу базової готовності до інноваційної діяльності й суб'єктного досвіду її здійснення.

І.І.Коновальчуком обґрунтовано систему розвитку інноваційної компетентності педагогів, в основі якої – інтеграція об'єктів і суб'єктів інноваційного процесу й цілісність організаційно-педагогічних моделей, умов, форм, методів, способів, що забезпечують включення вчителя як суб'єкта інноваційної діяльності в творче розвивальне середовище, в якому актуалізується, зростає й реалізується його інноваційний потенціал завдяки взаємодії з іншими педагогами-новаторами, швидкому навчанні, обміну знаннями, набутті й рефлексії досвіду реалізації інновацій.

Експериментально перевірено ефективність розробленої технології реалізації інновацій у процесі науково-методичного та консультативного супроводу інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналіз змісту дисертації свідчить, що дисертант добре обізнаний із законодавчо-нормативним забезпеченням інновацій в загальноосвітніх навчальних закладах. У результаті теоретичного й експериментального дослідження виявлено та підтверджено наявність об'єктивних, закономірних, істотних зв'язків між системністю, ефективністю, результативністю реалізації інновацій та комплексом умов: цілісністю концептуальної основи, цілей, змісту й технології практичного використання інновацій; готовністю загальноосвітнього навчального закладу до інноваційних змін (місії, стратегії розвитку, інноваційного середовища, відкритості педагогічної системи до сприйняття інновацій, достатності ресурсів інноваційного потенціалу); рівнем інноваційної компетентності педагогів при проведенні експертизи, вибору, проектуванні, моніторингу нововведень. Все це слугує безперечним доказом інформативності та валідності дисертаційної роботи.

Не зважаючи на певні дискусійні моменти у прогностичних напрямках реалізації інновацій в загальноосвітніх навчальних закладах, вважаємо позитивним авторське бачення існуючих проблем і шляхів їх вирішення у системі середньої освіти.

Таким чином, аналіз змісту дисертації показав, що поставлені дослідницькі завдання логічно узгоджуються з метою дослідження, відповідають його предмету, а хід їх вирішення послідовно розкрито в тексті дисертаційної роботи.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні процесу реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах: систематизовано терміносистему понять педагогічної інноватики; окреслено сутнісні характеристики готовності загальноосвітнього навчального закладу як соціально-педагогічної системи до сприйняття та реалізації інновацій; обґрунтовано теоретичні й процесуально-змістові аспекти технологізації процесу нововведень; розроблено концептуально-змістову модель реалізації інновацій, яка відображає послідовність етапів концептуалізації, адаптації, безпосередньої реалізації, активного продуктивного використання й розвитку нововведення та конкретизує зміст інноваційних змін у педагогічній системі; визначено критерії, показники та способи моніторингу процесу й результатів реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах; обґрунтовано систему розвитку інноваційної компетентності педагогів; удосконалено технології експертизи, моніторингу інновацій та проектування процесу їх упровадження; змістові характеристики інноваційних місії, стратегії, середовища та структури інноваційного потенціалу загальноосвітнього навчального закладу в аспекті достатності й оптимальності його ресурсів для системних нововведень; зміст та форми науково-методичного супроводу інноваційної діяльності педагогів; уточнено тенденції та зміст основних етапів інноваційних процесів у системі середньої освіти України (80-ті роки ХХ ст. – емпірично-теоретичний, 90-ті роки ХХ ст. – теоретико-методологічний, з початку 2000-х рр. – теоретико-технологічний); сутність основних понять педагогічної інноватики, зокрема, категорію "інновація" розглянуто з позицій розуміння її

цілісності як системи, процесу, діяльності й результату; зміст та структуру інноваційної компетентності педагогів як основного ресурсу інноваційного потенціалу навчального закладу; конкретизовано вихідні позиції і принципи формулювання терміносистеми понять педагогічної інноватики; подальшого розвитку набули: моделі інноваційного процесу (інтеграції, інноваційних мереж, стратегії швидкого навчання та обміну знаннями й досвідом); положення щодо вирішальної ролі інноваційної компетентності педагогів у забезпеченні результативності нововведень; сутнісні ознаки інноваційної педагогічної системи в контексті її відкритості до інновацій та здатності до самоорганізації й саморозвитку.

Практичне значення дослідження полягає у впровадженні в практику загальноосвітніх навчальних закладів авторських моделі й технології реалізації інновацій, у можливості застосування результатів дослідження для науково-методичного та інформаційно-консультативного супроводу інноваційної діяльності педагогів, розвитку їх інноваційної компетентності.

Підготовлене навчально-методичне забезпечення може використовуватися в процесі підготовки студентів педагогічних спеціальностей при викладанні дисциплін професійно-педагогічного циклу, для розробки навчальних курсів і семінарів, планування програм підвищення кваліфікації слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти та підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладах.

Основні результати дослідження достатньо повно висвітлені у 58 опублікованих працях, з них: 1 одноосібна монографія, 23 статті, опублікованих у провідних наукових фахових виданнях України, 4 – у наукових періодичних виданнях зарубіжних країн, 1 – в електронному фаховому журналі, 7 колективних монографій, 1 навчальний посібник у співавторстві, 19 – статей і тез у збірниках наукових праць за матеріалами наукових конференцій, інструктивно-методичні матеріали.

Автореферат дисертаційного дослідження написаний відповідно до існуючих вимог і відповідає змісту та структурі дисертації, дає чітке уявлення про її специфічні особливості та результати.

Є всі підстави для високої оцінки дисертаційного дослідження Коновальчука Івана Івановича як самостійної та завершеної наукової праці. Але вважаємо за доцільне висловити **окремі побажання**, вказати на дискусійні моменти, неточності чи похибки:

1. На нашу думку, дисертаційне дослідження лише виграло б, якби показати детальніше зарубіжний досвід. Підрозділ 1.1. „Генезис проблеми реалізації інновацій у педагогічній теорії і практиці діяльності загальноосвітніх навчальних закладів” (стор. 30-35) частково містить таку інформацію.

2. На стор. 133 дисертаційного дослідження та стор. 16 автореферату подано терміносистему понять педагогічної інноватики. На нашу думку, в поданій терміносистемі не достатньо відображено вплив зовнішніх чинників.

3. У дисертаційному дослідженні доцільно більш детально проаналізувати сучасні інноваційні навчальні заклади, які працюють на теренах України.

4. Звертаємо увагу дисертанта на нерівномірність обсягу підрозділів роботи (підрозділ 1.1. „Генезис проблеми реалізації інновацій у педагогічній теорії і практиці діяльності загальноосвітніх навчальних закладів” (30 стор.), підрозділ 2.3. „Сутність та властивості інноваційної педагогічної системи” (12 стор.), підрозділ 3.4. „Особливості технології моніторингу нововведень у загальноосвітніх навчальних закладах” (14 стор.), підрозділ 4.1. „Учитель як суб’єкт інноваційної діяльності” (20 стор.), підрозділ 5.4. „Перспективи впровадження результатів дослідження” (6 стор.).

5. На нашу думку, у підрозділі 5.4. „Перспективи впровадження результатів дослідження” доцільно було висвітлити заявлене питання більш глибоко (6 стор.).

6. У дисертації не здійснено спроб існування кореляційних зв’язків функціонування інноваційних навчальних закладів з освітньою законодавчою базою.

7. У висновках до розділів доцільно більш детально представити конструктивний та деструктивний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на реалізацію інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах.

Проте, перераховані недоліки не є принциповими, вони не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження І.І. Коновальчука. Дисертація виконана на достатньому науково-теоретичному і методичному рівні, містить різноплановий і ретельно опрацьований автором новий теоретичний і практичний матеріал.

Висновок. Робота є завершеним, цілісним, самостійно виконаним дослідженням актуальної проблеми. Вона містить нові теоретичні та практичні результати, які в своїй сукупності є суттєвими для теорії та практики розвитку професіоналізму вчителів в системі післядипломної освіти.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць І.І. Коновальчука дає підставу зробити такий загальний висновок:

Дисертаційна робота І.І. Коновальчука «Теоретичні та технологічні засади реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах» є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке відповідає пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, що висуваються до докторських дисертацій. Це дає підстави для присудження Коновальчуку Івану Івановичу наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
ректор Хмельницької
гуманітарно-педагогічної академії

Підпис І.М.Шоробури засвідчую
Начальник відділу кадрів ХГПА

І.М. Шоробура

В.М.Барановська

